

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Երևանի պետական կոնսերվատորիա

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱ ԱՆՁԱՆՑ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱ
ЕРЕВАНСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ КОНСЕРВАТОРИЯ ИМЕНИ КОМИТАСА
YEREVAN STATE CONSERVATORY AFTER KOMITAS

ԱՐՄԵՆԻԱ

ARMENIA

2 (51) 2016

ԼԻԼԻԹ ԱԼԵՔՍԱՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**Երաժշգույն,
Երևանի Կոմիտասի անվ. պետրական
կոնսերվատորիայի ասսիդրանտ**

Հայ հոգևոր երգը XVIII - XIX դդ. սահմանագծին առաջացրել է ինձ իմ հայության ավանդական երգամանքը (Էջմիածնի, Կ. Պոլսի, Նոր Զովքայի (Հնդկահայոց), Երուսաղեմի, Վենետիկի, որոնցից հայ միջնադարյան ավանդույթին առավել մոտ է համարվում Էջմիածնականը (1. էջ 65-66):

1813 թ. պղուահայ իրականացրած մեջ սպեկովել է հայկական նոր նորագործությունը կամ Լիննաչյանը:

ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ ԾԱՐԱԿՆՈՅԻ Կառուցվածքաբանական նկարագիրը

համակարգը: Այդ համակարգով 1870-ականներին Կ. Պոլսից իրավիրված Նիկողայոս Թաշչյանն Էջմիածնում չայմագրել և իրավարակել է հայ եկեղեցու մի շարք երաժշգույթական մայրամեներ: Մխիթարյանի մեջ նոր կոնվենցիանը կատարվել են այլ երգամանքներում ևս՝ Կ. Պոլսում, Երուսաղեմում, Հնդկահայոց (Նոր Զովքայի) իրականացրած մեջ, նաև՝ Վենետիկի Սիմիքարյան միաբանությունում:

Հայ միջնադարավիրույթան արդի իմ հայությունից մեկը հայ հոգևոր ավանդական երգամանքը վերանշյալ իմ հայության ճյուղավորումների ուսումնասիրույթունն է:

Մասնավորապես, օրակարգային է նշված երգամանքներում հայկական Ուրծայի համակարգի հետազորման հարցը: Այն, որպես երաժշգույթական բանաձևների կամարդական համակարգ, կարող է նպաստել հայ միջնադարյան հոգևոր երաժշգույթան թե՛ գետական իիմբի, թե՛ մեղղիկական դարձվածքանության, և թե՛ սպեկովագործական ու կամարդական մերոդների ուսումնասիրույթանը: Ներկա գեկուցումը նվիրված է Վենետիկի Սիմիքարյան միաբանության հոգևոր երգամանքին՝ մասնավորապես՝ շարականերգույթան իմ կազմով Ծարակնոցին:

Առհասարակ, Ուրծայի համակարգի ուսումնասիրման առողջությունը երաժշգույթական հենց այս մասցանի ընդունությունն ավելի քան գրաւառանական է, քանի որ այսպես ի տարրերություն մեջ հասանելի այլ ծիսամարդյանների, յուրաքանչյուր երգային միավոր ունի սրբույթ չայնեղանակային նշում:

Այս հոդվածում, որպես շարականերգույթան մասնաւորապես պատկանած առաջին փուլ համեմա-

Միջնադարագիտուրյուն

դական վերլուծության մերուով կներկայացնենք Ծարակնոցի միիքարյան գարբերակի կառուցվածքաբանական հավկանիչները՝ առանձնահավկուրյունները՝ համեմատելով դրանք Էջմիածնի Ն. Թաշչյանի չայմագրած Ծարակնոցի հետ:

Միիքարյան Մխիթարյան հոգևոր երգամանքը սկզբանական շրջանում (1714 թվականից) կենցաղավարել է բանավոր պատմություն: Առաջին դասավելու եղել է հենց Միիքարյան Արքահայրը: XX դարի սկզբից Մխիթարյան մեկ այլ դասավելու Հեղիները (1884-1968 թթ.) եվրոպական ծայնագրությամբ գրանց լրացրած ամրող շարականային զանգվածը: Արդյունքում իրակարակուրյան պարրապիկից միիքարյան Ծարակնոցի բարձր Հայությունը կամ Սայանի՝ 12 հավորից բարձրացած: Հայությունը իրենց հերքին բաժանված են պատկերին: Սա առաջին և ամենաակնառու պարբերությունն է Ծարակնոցի լրացրած և բաշխական գրառումների միջնորդը:

Ծարակնոցի հավորները իրակարակել են ոչ հաջորդաբար: Առաջինը՝ 1954 թ. լուս է դրեալ Ծարակնոցի Դ հավորը (1-12 պրակ) (2.): Այն ընդունվելու է Ղազարի Հարության, Ծաղկազարդի Կիրսկի, Ծաղկազարդի Երեկոյի Դոնքացի*, Ավագ Ծարարվան և Սեծ Զարկի կարգերը:

Հաջորդը՝ 1957-ին լուս է դրեալ Ե հավորը (1-10 պրակ) (3.): Այն սկզբում է Հ Հայությունը Սայանի ուղերձով: Այսպես նշված է, որ լրված հավորը լուս է դրեալ Դ հավորից հետո, պարունակում է «10 պրակներու մեջ Զատուկի Առաջին շաբաթուն Օրինություններուն հետ նաև Ուր Զայն Աւագ Օրինությունները, Յարութեան Համբարձիները և Յինանց Հարցերը: Այս առքին միանգամ ընդ միշտ յայտարարենք, որ (իրաւացի բացառութեամբ Դ. Հատուրին) թէ նախորդ եւ թէ հաջորդ Հատորներուն մեջ Օրինությունները պիտի իրատարակուին առանց Քաղուածներուն, որոնք յետոյ իրենց կարգին հատորով լուս պիտի տեսնեն»***:

Միանգամից նշենք, որ Էջմիածնական Ծարակնոցուն Հարության Ավագ Օրինությունները զեկուդապատճեն են ամենապերջում ***:

* Ծաղկազարդի Կիրակի Երեկոյան ժամերգությունը կոչում է Դոնքացի, որպես եկեղեցական բափուրը աղործով դուրս է գալիս, եկեղեցու դուրս փակվում է: Միայն բահանայի զափազանի երեք զարկից և «Բաց մեզ Տեր զբուն ողորմութեան» շարականն երգելուց հետո այն կրկին բացվում է:

** Նոյն տեղում, ախտղուարերը: Քաղվածք կոշկում են այն պատկերները, որոնք սկսել են կցվել Օրինություն շարականներին՝ XV դարի սկզբից (4 էջ 37):

*** Ավագ Օրինությունների և Օրինություն շարականների մասին առաջին մանրամասն տեսն (5.):

Միջնադարակիտուրյուն

Այսպէս, Ե. հակոբից հետո 1960-ից 1966 թթ. լրաց են լրեսել Ծարակնոցի Բ, Գ, Զ և Է, Ը հակոբը և նրա Ներքին էջապրման առումով Է և Ը հակոբները մեկ զիրք են կազմում:

Հ. Վ վրդ Տայախի գրառումների Ս հակոբ անդրիս վիճակում գրափառ է Փանուրիկի ձևագրափառը: Ըստ Միհրարյանների Միարան Հայր Միրովի Զամուշյանի, ինչպես նաև Շ. Ա Արամանի (6. թի 1-4 էջ 81) Ո հակոբը իր մեջ պարունակում է Երաժշտարեսական ուսումնասիրուրյուններ ու ժամանակի երգեր Կարծում ենք, որ այս հակոբը նոյնպես մեծ դեր կարող է ունենալ միհրարյան երգչորում Ուրծայի համակարգի գրարքեր հարցելի հարակարգական համար: Թ-ԺԲ (9-12) շիրապարկած հագործների մերարելոյա Ա Վարդումյանը նշում է, որ բար որոշ կարծիքների՝ ոչ թե շոր, այլ մեկ իններորդ հակոբն է մնացել անգիպ, սակայն իններորդ է համարվում հենց Հ. Վանդ վրդ Տայախի համար ունեցած բամակը (7. թի 1-4, էջ 384): Հրաւարակուրյունից դուրս մնացած կարգերը կարենի երեսներ սույն հոգվածի հավելվածում:

Հարկանչական է, որ Ծարակնոցի բայյանական լրաբերակում բացակայում են շարականների սկզբանքները* ու «Փառ» հարվածները. Դրանք մեր հերադրույթում նոյնպես պիտի գեղեցիկ յինքին Ա հակոբում, սակայն ինացանց, որ սկրիպտների առանձին լրերուակներով ներքին օգուագործման նպատակով շրջանառվել են միարանուրյուններ և կոչվել ենու «Բանադիք». Ակարնական շրջանու սկզբանքների այդ գեղեցիկները ընթափնակիլիք առ շետագիր կերպով, այնուհետև պարզանահանելի: Այնուամենակի միհրարյան Ծարակնոցում նորմերից առաջ երեսներ գրաւում են այն սկզբանքները, որոնք բառուրում են լրապատճենական նույնականություն: Ասպարջ մերարերում և մասնավորապես, Մինչդեռ լրափառական սկզբանքներին պահանջանական է:

Միհրարյան Ծարակնոցի յուրաքանչյուր հակոբը միհրարյան հաջորդում և հայերների գույնարձուրյան իրենց սկզբունքն արդահայտող աղոտակը, ինչպես նաև արդերացիայի նշանների ցուցակը Զայտած, որ միհրարյան Ծարակնոցը գրառված է կորուսիան նորպարտերյամբ լրեալային հզմունքուր գրված են բացառական իրավերին նորմերով, մասեղու ընթացքուր գույնարձուրյան և Հ. Վանդ վրդ Տայախի շահագրելի պահականի հայկական Ուրծայի համարօքի նեշտունաշարերի բոլոր առանձինական կորյունները: Մասնավորապես, ասպարջ մերարերում և հեշտունաշարերի բառուր-լրունային բաժանումների գրառունակը Բնակներ հայտնի է. Հայերնական նշանական մայմանդուրյան միջոցով հեշտուրյանք կարելի է գրանցել մեղենուր բառուրդունային հիմնեցները: Ասպետ հանդիսում ենք ժամա-

նակի եվրոպական երաժշգուրյան մեջ գոյուրյուն շունեցող բայց և նրա նորագրման համակարգին արդարապես մուր միկրոխրոմագիկ ալգերացիայի հշանելերի:

ԵՐԱԺԵՏԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԽՐԵՆԸ ԱՐԺԵՔՆԵՐԸ

Les signes musicaux et leurs valeurs

#	= Մոնղկիս	= Monostich	+ '.
#	= Տիկղիս	= Diesis	+ '.
#	= Թրեղկիս	= Triplex	+ '.
Ֆ	= Գեւուեղուսա	= Bémolette	- '.
՚	= Գեւուլէ	= Bémol	- '.
՚	= Գեւուլոնէ	= Bémolon	- '.

Այս նշանների գործածուրյունը բույլ է լրացի բայսափել հայկական Ուրծայի և եվրոպական մաժոր-մինոր համակարգերի համահավասարեցումից: Հնդկարքրական է որ լրայանական Ծարակնոցում համարվող միկրոալգերացիայի նշանները համար դրված են ամրող շարականի կամ շարականի գների սկզբունք իւնիուսի և միայն եվրոպական լրայանական հակուլ նշանը կամ նրա շամանելու խումբը:

Աս միհրարյանների կրած արևմտակորպական համաժշուրական հակուլ ազդեցուրյան և մեկ ցուցիւ:

Այդ առունու հակուլաշական է նաև որ միհրարյան շարականոցի իւնիուսի բացարրուրյան մեջ Ուրծայի ճայնելուակներու համեմ են զայտ ոչ թե 4 Զայտ (Mode) և 4 Կուլ հիմանակների (Side Mode), այլ 1-8 ճայնելուակների տեսքով (1-8e Mode): Աս ավելի համապատասխանում է կորուսիան միջնադարյան հայկակարգային բնասուրյան հետ:

Այժմ անդրադառնամբ միհրարյան Ծարակնոցի հիմուն շարականներին: Այդ երեսուրը մասնավորապես համեղակու և Միծ Պահքի Ըուր օրերի, ինչպես նաև Հարուրյան Հարցնակարգերուն: Առաջին դասրում Հարցնակարգերից առաջ կազմված են ժամոց Օրինարյունների շարքեր, որոնց մաս կազմուող միավորները Հարցնակարգերուն եղինու Եղինու Պղունեա շարական: Մինչդեռ Համաժաման Ծարակնոցում միշտ հակառակն է ասպարջ շարականի հարցնակարգերի Ողորմա շարականի և հիմուն և երգում է որպես Օրինորյուն (5. էջ 262):

Եսկ Հարուրյան հարօնականութերի դասքուն միեւնույն պարկերը միհրարյանների մուր կրկնվում է, սակայ այսուղեա զործ ունենք Համբարձի շարականների շարքերի հետ, որոնք Հարցնակարգերուն իր կում են որպես Տէր Հերկնից:

Միջնադարակիւնություն

Σχεδιασμένη στην πόλη της Αθήνας από τον Καραϊσκάκη ήταν η πρώτη γέφυρα που διέσχιζε την λεωφόρο της Αθηναϊκής οδού μεταξύ της Λεωφόρου Στρατού και της Λεωφόρου Εθνικής Αντεπίθεσης.

Այսպիս, Ծարականոցների նշված առանձնահայր-կուրյունների համեմադական բարեկումը կարող է չափազանց երկարեցնել մեր ասելիքը: Բացի այդ՝ կառուցվածքային գործիքությունները անշուրջ կան, շարականների կարգերի հերթականությունը միշտ չէ, որ համբնանում է երկու Ծարականոցներուն: Հաճախ գործիքում են նաև կարգերի անվանութեարք (օրինակ, Միջիարյան հայորդներուն հաճախ սրբերի կանոնների անվան մեջ Սույր բառը բացակայում է, այս մի գործիքությունը կարելի է երկի, բացարձիկ Միջիարյան միարանության դավանական գործիքությամբ):

Վերոհիշյալ առանձնահավկություններն առավել հաճախանակից ցույց տալու նպարակով որպես ներկա հոդվածի հավելված և կապարված ուղղվածամբ հաջողակա լուսաբարերության շոշափելի արդյունք՝ ներկայացնում ենք մեր կազմած լրաբարակն, որը ցույց է տալիս երկու Ծարականցների բովանդակային պիտման համեմատության նպարակով իրար կողքի դրված:

Այսպիսով, կասկածից վեր է, որ Հ. Պետրի գրի Տայյանի գրառած Ծարակնոցը կարու է ուսումնա-սիրման և դասակարգման՝ որպես ամբողջական և իր ամբողջականության շնորհիվ, որպես խիստ արժեքավոր երաժշտական ժողովածու:

Երմիանական շարականոց | Սլսիբարյան շարակմոց | Նու. | Փրակ

Համար 2	
ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ Ա. ՄԻՋԻՆ
Հ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՅԹ	Հ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՅԹ
ԿԱՐՏՆ ԵԿԱՊԵՏԱԳՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ԵԿԱՊԵՏԱԳՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ԵՐԱՌՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՌՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ՉՈՐՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ՉՈՐՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ՎԵՐԵՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԵՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ՎԵՐԵՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐԵՐՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ
ԿԱՐՏՆ ԵՐԱՌՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ	ԿԱՐՏՆ ՊԵՏԵՏՎՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՌՈՐ Ա. ՄԻՋԻՆ

* Παιανίων αγγέλη, πρό Σύνδεσμου πολιτών για την προστασία της φύσης στην Ελλάδα

** Ուղիղ փակագծերում մեր կողմից ավելացված նշումներն են:

Միջնադարակիտություն

ԾԱՌԹՎԳՐՈՒԹՅԱՆ

1. Թահիզգյան Ն. Կ., Սահմանական լյամբը ու ստեղծագործույթը, Եր., Սովորական գրող., 1981; *Tahmizyan N. K.*, Makar Yeknalyan, կառու ս տեղագործույթ, Եր., Sovetakan grogh., 1981.
 2. Տակյան Հ. Վրդ., Ծարական Հայաստանաց Ավելիցոյ, Խոշ Դպրություն, Խոշ Դպրություն 1-12, Վանական, Ս. Ղազար, 1954; *Tayeqyan H. Vrd.*, Sharakan Hayastaneyatz ekeghetszwoy, lt, D-prak 1-12, Venetik, S. Ghazar, 1954.
 3. Տակյան Հ. Վրդ., Ծարական Հայաստանաց Ավելիցոյ, Խոշ Դպրություն 1-10, Վանական, Ս. Ղազար, 1957; *Tayeqyan H. Gh. vrd.*, Sharakan Hayastaneyatz ekeghetszwoy, lt, Ye-prak 1-10, Venetik, S. Ghazar, 1957.
 4. Պողարհան Տ. Նորայր Արք., Ծխազխորին, Նիւ-Եօրը, 1990; *Pogharhyan T. Norayr Arq.*, Tsisagitutin, Niw-Yeorg, 1990.
 5. Օրմանեան Տ. Մագհագիս Արք., Ծխական քառարան, Անդրկաս, 1979, էջ 257-263; Նաև՝ Նախյան Մ. Ռ., Բյուզանձնական ազգեազրյան վարկածի Խաչ կմմանրպրյան Կորպո (Կանոն) Խաջի առնօքըքյառ, «Ամարուսուն», Հ. Գ., Եր., 2009, էջ 40-41; *Ormanean T. Maghaqia Arq.*, Tsisakan bararan, Antilias, 1979. ej.257-263. Նաև: *Navoyan M. R.*, Byuzandakan azdetzutulyni vurkats'i hay himnergulyan Karg (Kanon) zhanri armenchutyanib, «Maurusum», H.G. Yer., 2009. ej. 40-41. Արայան Ռ. Ա., Յավակցական նամակ, Բազմավկա, 1969; *Atayan R. A.*, Tzavaktzakan namak, Bazmavap, 1969.
 - Վարդովյան Ա., Ոչ միջնադարեան հոգեւոր երաժշգնութեան Վենետիկի դպրոցն ըստ Հայր Վենեդ Վրդ. Տայեանի ճայնագրեալ Ծարակեցին, Բազմավկա, 2005; *Vardanyan A.*, Ush midjnadari hogewor yezazhshtuthyan Venetiki dprotzi 'st Hayr Ghevond Vrd. Tayeqyan dzaynagryeal Sharaknozzi, Bazmavap, 2005.

Բանադրամեր. Ալիքայլայն միաբանության, Եցիտածին, Շարակեց. Կարգ. Շարական, Ակսվածը:

Keywords: Mekhitarist Congregation, Etchmiadzin, Sharaknats (Human), Sharakan (Human), Isin

Shabatot Yom Kippurim Congregation Etz Chaimodot, Sharakhois (Hymnary), Sharakan (Hymn), Incipit, Shabbatot Yom Kippurim b'havatshahim v'vadot zikkaronot avot ve-avotayim.

Сведения об авторе: АРУТЮНЯН ЛИЛИТ АЛЕКСАНРОВНА (род. 1990, Ереван). Кандидат искусствоведения (2015), аспирантка кафедры теоретического и практического искусства им. П. Чайковского. В 2011 г. окончила факультет музыковедческого образования Ереванской государственной консерватории по специальности «Музыкальное искусство».

Сведения об авторе: АРУТЮНЯН ЛИЛИТ АЛЕКСАНРОВНА (род. 1990, Третян). В 2007 году окончила теоретическое отделение музыкальной школы-бесплатного им. П. Чайковского. В 2011 г. – бакалавриат музыковедческого отделения Ереванской государственной консерватории им. Комитаса (дипломная работа "Духовное в армянской народной музыке", руководитель – кандидат искусствоведения, профессор М. Р. Новоян). В 2013 г. – магистратура ЕГК (дипломная работа "Свойства системы Утварий в Мхитарской пефической традиции армянской духовной музыки", руководителем – кандидат искусствоведения, профессор М. Р. Новоян). С 2013 года продолжает учебу в оспирантуре ЕГК (руководитель – кандидат искусствоведения, профессор М. Р. Новоян). В годы учебы А. участвовала во многих студенческих конференциях с докладами, посвященными различным вопросам армянской средневековой музыки, также выступала на международных конференциях в Тбилисской и Ереванской государственных консерваториях.

Information about the author: HARUTYUNYAN LILIT ALEXAN. Was born in Yerevan, in 2007 ended music school after P.I. Tschaykowski, 2011 got a Bachelor and in 2013 a Master degree in Komitas Yerevan State Conservatory, department of Musicology: Since 2013 she's a postgraduates-student. Scientific supervisor — prof. Mher Navoyan, PhD 2012-2014 she had music theoretical classes in Armanov State College of Arts. Since 2015 she's a research worker in Komitas Museum-Institute, since 2016 she's a research worker of Komitas Yerevan State Conservatory.

Резюме

Музыкой, аспирант ЕГК Лилия Александровна Арутюнян, - «Структурная характеристика Шаракица Мхитарис-това»

Одной из главных современных проблем средневековой армянской духовной музыки является исследование развитившихся нечеченских традиций: эзмаджанской, новоджалифийской, константинопольской, персиильской и мхитаристской. В частности, важна их рассматривать с точки зрения системы армянского Восемьгласия. Целиком статья - первая фаза исследования традиции духовного пеопения, бытующего в аббатстве Мхитаристов в Венеции. Сравнительными и дедуктивными методами мы представляем Шаракюца Мхитариста, его структурные особенности и сравнения с эзмаджанским Шаракюном.

State Conservatory.

Musicologist, postgraduate student to YSC Lilit Aleksan Harutyunyan. - "Structural characterization of Mkhitarian Sharaknots (Humnary)".

One of the current issues of Armenian Medieval study is the research of spiritual singing tradition's main branches. These five are from Etchmiadzin, New Julfa, Constantinople, Jerusalem and Venice. In particular, it is important to consider the Udzyn system displayed in those singing traditions. This report represents the first step of the research about Mekhitarist spiritual singing tradition. Here, by the deductive and comparative methods, will be shown structural features and specifications of Mekhitarist Sharaknols (Hymnary) and will be compared with the same Sacred songbook from Etchmiadzin.